

Подковировфф Нанушка,
*канд. пед. наук, старший викладач
кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеський національний політехнічний університет*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОФЕСІОНАЛІЗМ У СФЕРІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ЯК КРИТЕРІЙ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Феномен «міжкультурна освіта» у науково-педагогічному дискурсі тлумачиться по-різному, висвітлюючи його специфічні особливості, зафіксовані упродовж практичної реалізації певних педагогічних технологій. Пояснюється це тим, що в педагогічній літературі терміни «багатокультурний», «мультикультурний», «полікультурний», «кроскультурний», «інтеркультурний», «міжкультурний» дотепер не мають усталених визначень і здебільшого використовуються як синоніми, оскільки перша частка цих слів, будучи запозиченою з різних мов, означає одне і те саме. Натомість зарубіжні педагоги використовують термін «інтеркультурний» (interkulturell), щоб підкреслити взаємодію та взаємопроникнення між представниками національної більшості та етнічних меншин, біженців, мігрантів, тимчасом як терміни «мультикультурний» або «полікультурний» (дискурс, простір, освіта) лише констатують наявність культурного різноманіття [1, с. 83]. Через це міжкультурну освіту визначають як:

- методологічний фундамент для руйнування етнокультурних та історичних стереотипів та упереджень, які можуть поглибити міжетнічні та міждержавні взаємини в епоху глобалізації на основі прищеплення міжетнічної толерантності, інтеркультурної свідомості, почуття поваги до людських прав і свобод (А. Белозерова);

- вчення про «освіту меншості» (національних та етнічних груп, мігрантів), яке відбувається в середовищі більшості, що враховує різноманітні групи, що живуть у цій країні чи на цьому просторі, спрямоване на взаємне пізнання та розвиток вміння співжиття разом (Т. Волкова);

- новий лінгводидактичний підхід, який, крім традиційної настанови: вчитися, щоб знати та діяти, поглиблюючи інтерес до взаємного пізнання учнями відмінностей народів світу, детальнішого вивчення власної культури та інокультурного середовища, орієнтує їх вчитися, щоб жити спільно, завдяки стимулюванню прагнення до міжкультурного співіснування і співробітництва з іншими (Н. Бориско);

- нова форма переходу від теоретичних знань до практичних міжнародних проєктів шляхом розширення контексту навчання іноземних мов, зарубіжної літератури та лінгвокраїнознавства (Н. Гальскова).

Отже, міжкультурна освіта, з одного боку, виявляє свою суть як концепція навчання дітей, молоді і дорослих у дусі розуміння і толерантного ставлення до інших культур, рас, релігій, поглядів і звичаїв. З іншого, – як сукупність інноваційних технологій навчання та виховання, спрямованих на формування крос-культурної та планетарної свідомості нових поколінь з метою визнання рівноправності всіх культур, вилучення відчуття культурної зверхності на користь міжкультурного діалогу, знищення стереотипного мислення та маргінальних поглядів тощо.

Фундаментальність підготовки вчителя іноземної мови, як зазначає С. Ніколаєва, забезпечується не тільки глибиною пізнання ним сутності і закономірностей розвитку сфери шкільної іншомовної освіти як соціокультурного феномена, але й спроможністю розуміти ціннісний смисл педагогічних і лінгводидактичних знань. Останні дозволяють вибирати, інтерпретувати і самостійно конструювати зміст власної педагогічної діяльності з викладання іноземної мови з урахуванням нових викликів багатокультурного суспільства в умовах інтерналізації міграції, європейської освітньої інтеграції [2, с. 130].

Високий гуманістичний характер педагогічної діяльності вчителя іноземної мови, зауважує О. Цокур, робить неприпустимим професійну вузькість його професійного мислення і світогляду, потребує вияву ним здатності до розуміння тенденцій розвитку міжкультурної іншомовної освіти, бачення нових способів взаємопроникнення загальнолюдських та національних цінностей, а також взаємозалежності різних культур. Це означає, що становлення духовності особистості сучасного вчителя іноземної мови, його гуманістичних ціннісних орієнтацій, відповідальної професійної позиції і свободи, позитивної Я-концепції на засадах нових культурологічних підходів, набагато важливіше, ніж формальне озброєння вузькопрофесійними знаннями, лінгвістичними вміннями і навичками під час фахової підготовки [3, с. 184].

Виходячи з того, що міжкультурна освіта заснована на обмінах суб'єктами навчання, лідерському управлінні цим процесом шляхом проєктування міжкультурних ігрових ситуацій, то це вимагає від вчителя іноземної мови конструктивного вирішення ситуативних задач, навчання методам знищення мовних та релігійних бар'єрів, що відкривають тотожності, ідентичності та акцентують увагу на розбіжностях, категоризуючи особисті потреби учасників освітнього процесу як представників різних культур та країн. Через це переважна більшість зарубіжних науковців розглядає міжкультурну освіту як соціальний інструмент для руйнування етнокультурних упереджень та історичних стереотипів, який створює надійний фундамент для поглиблення міжетнічних та міждержавних взаємин. Зумовлено це тим, що міжкультурна компетентність як прикінцевий соціально значущий результат міжкультурної освіти визнається однією з найважливіших характеристик сучасної особистості як громадянина

світу, налаштованої на міжкультурну комунікацію й спілкування в умовах культурного різноманіття народів європейських країн.

Оскільки в умовах розвитку процесів європейської освітньої інтеграції сучасне покоління вчителів іноземної мови має накопичити потенціал та сформувати свій професійний імідж як провідних фахівців сфери міжкультурної комунікації та організаторів шкільної міжкультурної іншомовної освіти, то йому має бути властива відповідна функціональна компетентність і здатність до практичної реалізації технологій діалогу культур, інтеркультурна педагогічна свідомість та гуманістична спрямованість особистості як фасилітаторів і медіаторів культур. Для становлення особистості вчителя іноземної мови як провідного учасника, організатора й менеджера сфери шкільної міжкультурної освіти необхідно побачити нову педагогічну реальність та перейти до усвідомлення вихідних положень відповідної інтеркультурної педагогічної свідомості, провідними принципами якої є такі:

- принцип герменевтичної лояльності (норма справедливості), який складає основу кожного інтеркультурного діалогу;

- принцип раціональності (норма логіки): перед тим як «звинувачувати» співбесідника з іншої культури у нелогічному мисленні, критикувати його за неправильно виражені думки, ми повинні враховувати можливість того, що це ми, в першу чергу, неправильно зрозуміли сказане;

- принцип телеологічної раціональності (норма функціональності): важливо приймати на увагу контекст та вміти розрізняти раціональну й телеологічну логіку, враховуючи, що людина по своїй природі завжди прагне досягнути певної мети в кожній своїй дії;

- принцип гуманізму (норма природності): перед тим, як критикувати представників іншої культури за безглуздя, неприродність, нелюдськість їх поведінки, необхідно поставити під сумнів власну компетентність з окремого питання та адекватність його розуміння;

- принцип *pos-quoque* (норма «ми теж»): виділяючи в іншій культурі щонебудь, що для нас неприпустимо та скандально, необхідно пригадати, що, можливо, у власній культурі також існують подібні приклади;

- принцип *vos-quoque* (норма «самості»): можливо, що в рамках «іншої» культури теж існують індивідууми, які ставлять під сумнів певні неприпустимі практики «нашої» культури;

- принцип *anti-criptoracismo*: расизм, хоча і піддається обширній соціальній критиці, однак дотепер не викоренений повною мірою з інтеркультурних відносин; навпаки, його прояви посилюються в умовах кризи, оскільки расизм зазвичай дозволяє підкреслити дефекти «інших», тимчасом як власні зовсім не приймаються до уваги;

- принцип поваги особистості (норма етики і моралі): необхідно сприймати представників іншої культури як суб'єктів з рівними цінностями та рівними правами;

- принцип свідомого прийняття інших (норма толерантності), що веде до більш глибокого розуміння власної культури.

Педагогічний професіоналізм учителів іноземної мови у сфері міжкультурної освіти – це інтегральна характеристика їх особистості і діяльності як ефективних фахівців-європейців, зумовлена привласненням гуманістичних ціннісних орієнтацій та опануванням високих морально-етичних ідеалів, ґрунтовністю набутих предметних компетенцій, спроможністю гнучко застосовувати сучасні інтерактивні технології і відповідні засоби міжкультурного тренінгу при навчанні учнів іноземної мови як представників різних культур завдяки активізації власного проєктувально-творчого та організаційно-комунікативного потенціалу в умовах багатокультурного освітнього середовища. Педагогічний професіоналізм у сфері міжкультурної освіти передбачає наявність соціально зрілої – полікультурної мовної особистості вчителя іноземної мови (особистісно-мотиваційний аспект), здатної до організації міжкультурної взаємодії і здійснення позитивного особистісного впливу на оточення в умовах багатокультурного освітнього середовища (соціально-психологічний аспект), яка набула фахової (спеціальної) компетентності (предметно-змістовий аспект) і здатна до її реалізації у процесі педагогічної діяльності, демонструючи техніки самоподачі, самопрезентації та творчої самореалізації у шкільному освітньому середовищі (функціонально-технологічний аспект).

Список використаних джерел

1. Булгаков Р. Ю. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови на засадах мультикультурного підходу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2015. 273 с.
2. Ніколаєва С. Ю. Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми. *Молодий вчений*. 2015. № 8 (1). С. 125–131.
3. Цокур О. С. Категория педагогического сознания в теории и практике профессиональной подготовки учителя: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.04 / Одесск. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. Одесса, 1998. 464 с.